

UZNESENIE VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

č. 666

z 8. augusta 2007

k návrhu Konceptie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru

Číslo materiálu: 11436/2007
Predkladateľ: minister kultúry

Vláda

A. schvaľuje

A.1. návrh Konceptie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru;

B. ukladá

ministromi kultúry

- B.1. zabezpečiť realizáciu úloh vyplývajúcich z návrhu Konceptie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru
do 30. júna 2013
- B.2. vypracovať Projekt identifikácie a inventarizácie tradičnej ľudovej kultúry
do 31. decembra 2007
- B.3. vypracovať Projekt dokumentácie tradičnej ľudovej kultúry
do 31. decembra 2008
- B.4. vypracovať Projekt centrálnej databázy dokumentov o tradičnej ľudovej kultúre Slovenska
do 31. decembra 2008
- B.5. spracovávať inventarizáciu dostupných materiálov v archívoch pre účely databázy
priebežne
- B.6. budovať Projekt centrálnej databázy dokumentov o tradičnej ľudovej kultúre Slovenska
trvale
- B.7. vypracovať Projekt centier tradičnej ľudovej kultúry
do 31. decembra 2008
- B.8. vypracovať Stratégiu sprístupňovania tradičnej ľudovej kultúry
do 31. decembra 2009
- B.9. spracovať terminologický slovník pre potreby pripravovaných projektov
do 31. decembra 2008
- B.10. vypracovať Projekt vydávania metodických materiálov pre oblasť starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru
do roku 2013
do 31. decembra 2008
- B.11. zabezpečiť poradenstvo zamerané na financovanie aktivít súvisiacich so starostlivosťou o tradičnú
ľudovú kultúru
trvale
- B.12. vypracovať Projekt Národného zoznamu majstrovských diel nehmotného kultúrneho dedičstva
do 31. októbra 2008
- B.13. Vyhlasovať majstrovské diela nehmotného kultúrneho dedičstva prostredníctvom prestížnej
spoločenskej akcie
priebežne
- B.14. analyzovať súčasný právny stav a v prípade potreby vypracovať návrh na aktualizáciu súčasných
právnych predpisov
do 31. decembra 2009
- B.15. sledovať vývoj v legislatívnej oblasti a uplatňovať požiadavky na zabezpečenie starostlivosti o tradičnú
ľudovú kultúru pri tvorbe iných právnych predpisov
trvale

- B.16. zabezpečiť financovanie úloh vyplývajúcich z tejto koncepcie z rozpočtovej kapitoly Ministerstva kultúry SR, grantového systému a využiť aj viaczdrojové financovanie
trvale
- B.17. pravidelne monitorovať plnenie strategických úloh návrhu Koncepcie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru
trvale
- B.18. predložiť na rokovanie vlády hodnotiacu správu o plnení strategických úloh vyplývajúcich z návrhu Koncepcie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru
do 31. januára 2010

**ministri kultúry
podpredsedovia vlády a ministri školstva**

- B.19. vytvoriť medzirezortnú komisiu expertov pre učebné osnovy na posúdenie, prípadné doplnenie učebných osnov pre základné školy a iniciovanie vytvárania obsahových okruhov pre mimoškolskú výchovu
do 31. decembra 2007
- B.20. výsledky práce medzirezortnej komisie expertov pre učebné osnovy aplikovať do školskej a mimoškolskej výchovy
trvale

**ministri kultúry
ministri zahraničných vecí**

- B.21. vypracovať Projekt medzinárodnej spolupráce v oblasti tradičnej ľudovej kultúry
do 31. decembra 2008

ministri zahraničných vecí

- B.22. oznámiť Medzinárodnému výboru UNESCO na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva schválenie návrhu Koncepcie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru
do 30. septembra 2007

C. odporúča

**ministri pôdohospodárstva
ministri hospodárstva
ministri životného prostredia
ministri výstavby a regionálneho rozvoja
predsedovia Slovenskej akadémie vied
predsedom samosprávnych krajov
predsedovia Matice slovenskej
predsedovia Združenia miest a obcí Slovenska
prezidenti Únie miest Slovenska**

- C.1. vytvárať podmienky na podporu plnenia strategických úloh vyplývajúcich z návrhu Koncepcie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru na všetkých úrovniach,
- C.2. využívať výsledky strategických úloh návrhu Koncepcie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru na všetkých úrovniach.

Vykonajú:

podpredseda vlády a minister školstva
minister kultúry
minister zahraničných vecí
minister pôdohospodárstva
minister hospodárstva
minister životného prostredia
minister výstavby a regionálneho rozvoja
predseda Slovenskej akadémie vied
predsedovia samosprávnych krajov
predseda Matice slovenskej
predseda Združenia miest a obcí Slovenska
prezident Únie miest Slovenska

Na vedomie:

predsedníčka Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Návrh Konceptie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru

Obsah

1. Úvod
2. Východiská
3. Stručná analýza súčasného stavu
4. Ciele
5. Nástroje
6. Strategické úlohy
  - 6.1. Identifikácia a inventarizácia tradičnej ľudovej kultúry
  - 6.2. Dokumentácia a archivácia tradičnej ľudovej kultúry
  - 6.3. Centrálna databáza
  - 6.4. Uchovávanie tradičnej ľudovej kultúry
  - 6.5. Výchova a vzdelávanie
  - 6.6. Šírenie informácií
    - 6.6.1. Elektronická cesta
    - 6.6.2. Vydavateľská a prezentačná činnosť
    - 6.6.3. Druhá existencia folklórnych tradícií – folklorizmus
    - 6.6.4. Mediálna podpora a propagačná činnosť
  - 6.7. Metodické pôsobenie
  - 6.8. Zavedenie Národného zoznamu majstrovských diel nehmotného kultúrneho dedičstva
  - 6.9. Medzinárodná spolupráca
  - 6.10. Legislatíva
  - 6.11. Finančné a organizačné zabezpečenie
7. Monitoring a hodnotenie

Prílohy

1. Vymedzenie pojmov
2. Prehľad strategických úloh a odporúčaní subjektom, podieľajúcim sa na realizácii strategických úloh

1. Úvod

Tradičná ľudová kultúra na Slovensku predstavuje živé a hodnotné kultúrne dedičstvo. Utvorili ho generácie príslušníkov slovenského národa, národnostných menšín a etnických skupín, žijúcich na našom území. K multikultúrnej pestrosti prispeli aj regionálne rozdiely, ktoré sa utvárali v rôznych prírodných podmienkach, v odlišnom pracovnom zameraní a náboženskom vyznaní obyvateľov našej krajiny. Takáto kultúrna rozmanitosť je hodnotou, ktorú treba uchovať pre nasledujúce generácie.

Kultúrne dedičstvo, hmotné i nehmotné, je súčasťou materiálneho a duchovného bohatstva Slovenskej republiky. Tradičná ľudová kultúra predstavuje tú jeho časť, ktorú vytvorili, ktorou žili a dodnes žijú najširšie vrstvy obyvateľstva. Je základom našej kultúrnej identity, zdrojom historického vedomia, patriotizmu a vzdelanosti, poznávania kultúrnej rozmanitosti, nástrojom tolerancie, občianskej súdržnosti a porozumenia medzi národmi. Prispieva nielen ku kultivovanosti občanov, ale podieľa sa aj na ekonomickom rozvoji. Je oporou cestovného ruchu, v niektorých odboroch základom či inšpiráciou mnohých podnikateľských aktivít. Prispieva tak k rozvoju regiónov a mnohých obcí Slovenska občanov. Nemalý význam má aj v mravnej a estetickej výchove a rozvíjaní talentu vo všetkých druhoch umenia a tvorí súčasť naplňovania voľnočasových aktivít. Tradičná ľudová kultúra má spoločenský, kultúrny a politický význam, úlohu v histórii každého národa a miesto v súčasnej kultúre.

Právo prístupu ku kultúrnemu dedičstvu je základným ľudským právom, ktoré zaručuje Ústava Slovenskej republiky. Úlohou štátu je teda nielen chrániť kultúrne dedičstvo, ale aj vytvárať podmienky, aby každý občan mal k nemu zákonom či inak stanovený prístup. Tradičná ľudová kultúra ako nespochybniteľná súčasť kultúrneho dedičstva Slovenska dosiaľ nie je chránená osobitným zákonom a nie sú vytvorené podmienky, aby občania mali prístup ku všetkým formám tohto bohatstva, aby ho mohli ďalej uchovávať a rozvíjať.

Cieľom predkladanej koncepcie je vytvoriť také podmienky a nástroje starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru, aby sa mohla zachovať vo svojom prirodzenom prostredí, aby sa nestratila z kultúrneho vedomia občanov Slovenska, aby bola inštitucionálne chránená a prístupná pre súčasné a budúce generácie. K tomu by mali slúžiť koordinované opatrenia smerujúce k identifikácii, dokumentácii, ochrane a účinnejšiemu prístupu k informáciám o nej, ako aj k podpore a rozvoju ešte žijúcich foriem tradičnej ľudovej kultúry.

2. Východiská

Nebezpečenstvo straty tradičnej ľudovej kultúry a spoločenské dôsledky si uvedomovali celé generácie vzdelancov na celom svete. V súčasnosti, ktorá je otvorenejšia voči preberaniu unifikovaných kultúrnych foriem (procesy globalizácie), je hrozba zániku viditeľná. O to viac sa zdôrazňuje nutnosť uchovania kultúrneho dedičstva ako dôležitej zložky identity každého národa, spoločenstva či jednotlivca. Považuje sa to za jednu zo základných podmienok trvalého rozvoja v prospech súčasných a budúcich generácií. Po prijatí *Odporúčania na ochranu tradičnej kultúry a folklóru*,¹⁾ schválila Generálna konferencia UNESCO *Dohovor o ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva*²⁾ a *Dohovor o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov*.³⁾ Tieto dokumenty priznávajú tradičnej kultúre a kultúrnej rozmanitosti status „spoločného kultúrneho dedičstva ľudstva“ a považujú jej ochranu za konkrétny a etický imperatív. Právo na kultúrnu rozmanitosť považujú za neoddeliteľnú súčasť práva na ľudskú dôstojnosť. Zároveň vyzývajú k zintenzívneniu ochrany svojho kultúrneho dedičstva, k rešpektovaniu rozmanitosti na každej úrovni a k vytvoreniu nástrojov, pomocou ktorých bude dochádzať k výraznejšiemu uvedomovaniu si významu kultúrneho dedičstva pre trvalý rozvoj a zachovanie vlastnej kultúrnej identity.

Slovenská republika ratifikovala posledné dva dohovory UNESCO a prijala vyššie uvedené odporúčanie, čím sa zaviazala plniť záväzky vyplývajúce z dohovorov, vrátane predkladania správ o prijatých opatreniach a ich plnení, a realizovať príslušné odporúčania.

V právnom poriadku Slovenskej republiky nie je ucelený zákon o ochrane kultúrneho dedičstva. Oblasť ochrany nehmotného kultúrneho dedičstva upravujú tieto právne predpisy a dokumenty:

- ♦ zákon NR SR č. 270/1995 o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov,
- ♦ zákon Slovenskej národnej rady č. 4/1958 Zb. SNR o ľudovej umeleckej výrobe a umeleckých remeslách,
- ♦ zákon č. 61/2000 Z. z. o osvetovej činnosti v znení zákona č. 416/2001 Z. z.,
- ♦ zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky v znení neskorších predpisov,
- ♦ Deklarácia Národnej rady SR o ochrane kultúrneho dedičstva - prijatá uznesením NR SR č. 1292 dňa 28. februára 2001 (Zbierka zákonov Slovenskej republiky č. 91/2001, čiastka 39 z 20. marca 2001),

a s ohľadom na priame prepojenie nehmotnej zložky kultúrneho dedičstva s prejavmi, artefaktmi a činnosťou spojenou s ochranou hmotného kultúrneho dedičstva i ďalšie zákony, najmä:

- ♦ zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení zákona č. 479/2005 Z. z.
- ♦ zákon č. 115/1998 Z. z. o múzeách a galériách a o ochrane predmetov múzejnej hodnoty a galerijnej hodnoty v znení neskorších predpisov,
- ♦ zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej v znení neskorších predpisov,
- ♦ zákon NR SR č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach v znení neskorších predpisov.

Rozsiahly kultúrny systém, akým je tradičná ľudová kultúra, je potrebné uchovávať a ochraňovať predovšetkým inštitucionálnou starostlivosťou. Bez spontánnej iniciatívy nositeľov tejto tradície by to však nebolo možné. Je známe, že hrozba globalizácie oživila úctu a vzťah k vlastnému kultúrnemu základu aj na Slovensku. Prejavuje sa to prostredníctvom mnohých aktivít na úrovni rezortov, miest, obcí i združení a ďalších subjektov. Poväčšine sú však nekoncepčné a nesystémové. Súčasný stav tradičnej ľudovej kultúry na Slovensku si vyžaduje účinnejšiu metodickú starostlivosť a podporu. Väčšia efektívnosť sa dosiahne len koncepcne zosúladeným a koordinovaným pôsobením.

Dôležitým východiskom predkladanej koncepcie je myšlienka z odporúčania UNESCO z roku 1989, kde je tradičná ľudová kultúra chápaná ako jedna z foriem kultúrneho prejavu, ktorú treba zachovať prostredníctvom tých a pre tie skupiny (rodina, národ, etnikum, náboženské spoločenstvo, geografická oblasť, profesijná skupina atď.), ktorých identitu odzrkadľuje.

3. Stručná analýza súčasného stavu

Tradičná ľudová kultúra sa uchováva v dvoch prostrediach - v primárnom, prirodzenom vidieckom i mestskom prostredí a v sekundárnom, kde mnohí amatérski umelci, dobrovoľníci a inštitúcie tradičné javy a prejavy predstavujú, interpretujú, imitujú či revitalizujú, pričom hlavným cieľom je poukázať na ich estetickú a vzdelávaciu funkciu. Kľúčovými faktormi uchovávania sú úcta k rodinným tradíciám či tradíciám rodiska, vzťah k národným tradíciám a identite, vôľa aktívnych jednotlivcov, inštitucionálna starostlivosť a dôkladná dokumentácia týchto javov.

Starostlivosť, ochrana a uchovávanie tradičnej kultúry v pôvodnom prostredí je záležitosťou výlučne dobrovoľnou a realizuje sa iba formou spontánnych aktivít. V súčasnosti nie sú k dispozícii systematické, vecné ani štatistické údaje o existujúcich, zaniknutých a revitalizovaných javoch a prejavoch tradičnej ľudovej kultúry. Priamy dotyk s touto kultúrnou sférou má miestna a regionálna samospráva. Od jej podpory bude v značnej miere závisieť ďalší vývin tejto živej tradície. Uvedenú problematiku rieši aj pripravovaná Koncepcia rozvoja miestnej a regionálnej kultúry.

Na vývin tradičnej ľudovej kultúry v pôvodnom prostredí výrazne vplývajú folklórne skupiny a súbory, ktoré sa po roku 1990 organizujú prevažne ako neziskové združenia a sú aktívne v miestnej kultúre a turizme, ale aj

v propagácii regionálnej kultúry doma i v zahraničí. Sú sekundárnymi nositeľmi folklórnych tradícií a zároveň ich šíriteľmi v scénicky upravených, štylizovaných podobách. Ich aktívne pôsobenie v priestore obce či regiónu priamo vplýva na využívanie, ale aj prispôsobovanie prvkov tradičnej kultúry najmä pri sviatočných rodinných a spoločenských príležitostiach. Činnosť folklórnych kolektívov a niekoľkých profesionálnych umeleckých telies tvorí významnú súčasť kultúrnych aktivít na Slovensku. V predchádzajúcich desaťročiach sa tieto telesá rozhodujúcou mierou pričínili o uchovanie záujmu o tradičnú ľudovú kultúru. Výberom repertoáru a scénickou štylizáciou však informácie o ľudových tradíciách značne subjektívizujú.

Odborným vzdelávaním, metodickým pôsobením a ďalšou podporou činnosti folklórnych kolektívov a nadaných jednotlivcov v oblasti tradičnej ľudovej kultúry sa zaoberá sieť osvetových pracovísk na celoštátnej (Národné osvetové centrum), regionálnej (regionálne osvetové strediská) a miestnej úrovni (miestne osvetové strediská, centrá voľného času a pod.). Dôležitou zložkou ich činnosti je organizovanie súťaží a prehliadok.

Odborná ochrana a šírenie informácií sa vykonáva formou dokumentácie, archivácie a prezentácie javov a prejavov tradičnej ľudovej kultúry.

Vlastivedné múzejné inštitúcie, galérie a knižnice sa orientujú hlavne na zber, ochranu a prezentáciu tradičnej hmotnej kultúry vrátane ľudového umenia. Záznamy duchovnej kultúry a folklóru ako javy a prejavy nehmotného kultúrneho dedičstva boli zhromažďované len okrajovo, hoci ich výpovedná hodnota o regionálnej vlastive je nespochybniteľná. Múzeá v prírode ako špecializované múzejné inštitúcie predstavujú špecifickú formu prezentácie tradičného spôsobu života a kultúry v rekonštruovanom historickom, kultúrnom a prírodnom prostredí. V rámci programových a aktivizačno-prezentačných podujatí predvádzajú celú oblasť duchovnej kultúry ako tzv. živú kultúru.

Vedecké inštitúcie zaoberajúce sa ľudovou kultúrou sú Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied a Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied. Spravujú obsiahle staršie zbierky, ktoré však nemajú charakter celoslovenských archívov s funkciou služieb pre verejnosť. Ich výskumno-dokumentačná a publikačná činnosť je v súčasnosti s ohľadom na personálne a finančné podmienky obmedzená.

V školskom vzdelávaní zaznamenala výchova vysokoškolských odborníkov od roku 1989 pozitívny rast. Popri Bratislave sa rozšírila výučba na univerzitách v Nitre, Banskej Bystrici, Trnave a Prešove. Tým je zabezpečená ponuka pre miestne, regionálne i celonárodné inštitúcie. Vysokoškolské pracoviská so zameraním na tradičnú ľudovú kultúru a regionalistiku spravujú aj dokumentačné fondy. Vznikla sieť základných škôl s rozšíreným vyučovaním regionálnej výchovy a ľudovej kultúry. Stredné odborné i základné školy sa venujú aj problematike nehmotného kultúrneho dedičstva. Zaradenie tém z tejto oblasti do učebných osnov si však vyžaduje inventarizáciu, doplnenie a najmä systémovosť z hľadiska vnímania tradičnej ľudovej kultúry ako formy kultúrneho prejavu podporujúcej zachovanie kultúrnej identity. Chýba prepojenie výučby s využívaním dokumentačných fondov a výraznejšia systematická spolupráca rezortov školstva a kultúry.

Verejnoprávny rozhlas a televízia majú nielen široký dosah a vplyv, ale sú aj vhodným médiom sprístupňovania a uchovávaní. Slovenský rozhlas uchoval rozsiahle archívne fondy folklórneho materiálu. Aj archív Slovenskej televízie obsahuje množstvo materiálov s historickou hodnotou. Cenné dokumenty uchováva aj Slovenský filmový ústav. Výrazne obmedzené je však využívanie týchto dokumentačných materiálov a zverejňovanie informácií o ľudovej kultúre je nevyvážené.

V poslednom desaťročí významne stúpol záujem o tradičné remeslá. Dôležitú úlohu pri tom zohrávajú dielne ľudových remesiel, ktoré pôsobia pri regionálnych osvetových strediskách a múzeách. Ústredie ľudovej umeleckej výroby je erbovou inštitúciou pre dokumentáciu, popularizáciu, výučbu a oživovanie tradičných remeselných techník a tradičných zručností. Existujú aj iné formy spontánnych aktivít.

Neziskové organizácie a súkromné agentúry vyvíjajú rozsiahlu činnosť v oblasti dokumentácie a šírenia informácií o tradičnej ľudovej kultúre. Z hľadiska celospoločenského záujmu nie je ich činnosť systémová a koordinovaná.

Popri týchto inštitucionálnych archívoch s dokumentačným materiálom existujú aj početné a cenné verejné i súkromné zbierky.

V oblasti finančnej podpory motivačne pôsobí grantový systém Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. Vzhľadom na rozsah problematiky a členenie tradičnej ľudovej kultúry na hmotnú a nehmotnú časť táto podpora nie je dostatočná.

Silné a slabé stránky starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru

Silné stránky

- ♦ veľké bohatstvo živej a uchovanej tradičnej kultúry,
- ♦ množstvo amatérskych kolektívov, tvorcov a dobrovoľníkov v oblasti folklórnych tradícií, ktorí ich uchovávajú a rozvíjajú prostredníctvom scénického folklóru, ako aj výrobcov v oblasti tradičných remesiel, domáckej remeselnej výroby, výrobcov ľudových hudobných nástrojov a pod.,
- ♦ záujem ľudí o tradičné hmotné artefakty i nehmotné prvky kultúrneho dedičstva a snaha o ich aplikáciu v modernom živote,
- ♦ sieť osvetových stredísk s pravidelnými podujatiami zameranými na prezentáciu tradičnej kultúry a jej nositeľov,
- ♦ sieť regionálnych a miestnych folklórnych festivalov a ďalších podujatí prezentujúcich živú kultúru,

- ♦ sieť múzeí, pokrývajúca celé územie Slovenska, s kvalitnými zbierkami z oblasti tradičnej hmotnej kultúry a prezentáciami živej kultúry,
- ♦ záujem uchovávať objekty typickej ľudovej architektúry ako chránené domy tradičnej ľudovej kultúry a umenia s hodnotným interiérom v múzeách v prírode a pamiatkových rezerváciách ľudovej architektúry,
- ♦ sieť zberateľov vybraných artefaktov tradičnej ľudovej kultúry,
- ♦ rozsiahla dokumentácia piesňového, hudobného, tanečného a slovesného folklórneho dedičstva, ako aj remeselnej výroby,
- ♦ viaceré inštitúcie začali s digitalizáciou dokumentov tradičnej ľudovej kultúry s cieľom verejne ju sprístupňovať.

Slabé stránky:

- ♦ nedostatok finančných zdrojov na zabezpečenie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru,
- ♦ problém zberu dokumentov zo starších období a rekonštrukcie vybraných javov a prejavov z dôvodu oslabenia kultúrnej kontinuity a dožívania aktívnych nositeľov tradičnej kultúry,
- ♦ ochrana tradičnej hmotnej kultúry v jej pôvodnom prostredí nie je koordinovanou činnosťou, usmerňovanou jednotnou metodikou, ale náhodnou aktivitou jednotlivých rezortov či inštitúcií,
- ♦ vo väčšine obcí je prezentácia a ochrana miestneho hmotného kultúrneho dedičstva finančnou záťažou obcí a dobrovoľnou aktivitou nadšencov,
- ♦ existujúce zbierky nepokrývajú všetky regióny Slovenska a nezaznamenávajú všetky dôležité oblasti nehmotného kultúrneho dedičstva,
- ♦ chýba národný zoznam významných dokladov tradičnej hmotnej kultúry Slovenska; ich súpis podľa regionálnych múzeí Slovenska nie je verejnosti dostupný,
- ♦ chýba jednotný systém evidovania a národný zoznam významných dokladov nehmotného kultúrneho dedičstva,
- ♦ chýbajú informácie o existujúcich archívnych fondoch a dokumentoch,
- ♦ archívne dokumenty a fondy nie sú verejne prístupné,
- ♦ formálne vzdelávanie o tradičnej ľudovej kultúre Slovenska nie je dostatočné,
- ♦ chýba systematická odborná a materiálna starostlivosť o amatérske kolektívy,
- ♦ popularizácia v médiách (vrátane verejnoprávných) je nedostatočná, informácie o tradičnej ľudovej kultúre sú často skreslené.

4. Ciele

Cieľom tejto koncepcie je pripraviť podmienky na:

- ♦ ochraňovanie a podporu tradičnej ľudovej kultúry Slovenska a jej rozmanitosti,
- ♦ uchovanie doposiaľ existujúcich javov a prejavov tradičnej ľudovej kultúry a ich odovzdanie nasledujúcim generáciám,
- ♦ zvýšenie úcty k tradičnej ľudovej kultúre a posilnenie vedomia spoločnosti o jej význame pre národnú, regionálnu a miestnu identitu,
- ♦ vytvorenie podmienok na využitie a uplatnenie tradičnej ľudovej kultúry v procese miestneho a regionálneho rozvoja a v procese budovania znalostnej spoločnosti,
- ♦ vytvorenie komplexného informačného systému a databáz a sprístupnenie pre širokú odbornú a laickú verejnosť,
- ♦ trvalú podporu rozvoja integrovanej osobnosti, talentov a zručností detí, mládeže a dospelých v súčinnosti s úlohami miestnej a regionálnej kultúry,
- ♦ koordináciu činností všetkých subjektov pôsobiacich v oblasti tradičnej ľudovej kultúry,
- ♦ posilnenie medzinárodnej spolupráce na odbornej i laickej úrovni najmä v oblasti výmeny informácií a skúseností.

5. Nástroje

V súčasnosti sa na Slovensku využíva viacero nástrojov, ktoré sa nerovnakou mierou podieľajú na ochrane a starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru. Predkladaná koncepcia predpokladá ich efektívnejšie pôsobenie a koncepčné prepojenie v záujme spoločných cieľov (kapitola 5. Ciele).

Nástroje na zabezpečenie plnenia koncepcie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru budú predovšetkým:

5.1. inštitucionálne

- ♦ kultúrne inštitúcie zriaďované orgánmi štátnej správy a samosprávy (regionálne a obecné kultúrne inštitúcie), pracoviská Matice slovenskej, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, pamätné izby v obciach a sieť dokumentačných centier, informačných domov a centier tradičnej ľudovej kultúry,

- ♦ základné a stredné školy, vysoké školy, vysokoškolské pracoviská, ústavy Slovenskej akadémie vied, základné umelecké školy a zariadenia mimoškolskej výchovy zaoberajúce sa tradičnou ľudovou kultúrou,
- ♦ verejnoprávne médiá,
- ♦ občianske združenia a ďalšie neziskové organizácie pôsobiace v oblasti tradičnej ľudovej kultúry,

5.2. ekonomické

- ♦ priame - dotácie zo štátneho rozpočtu, grantový systém na národnej úrovni, príspevky z rozpočtov vyšších územných celkov, miest a obcí, zdroje Európskej únie a iných medzinárodných fondov,
- ♦ nepriame - poskytovanie 2% z dane z príjmov fyzických a právnických osôb, sponzorské príspevky, prípadne ďalšie možnosti v rámci daňového systému SR,

5.3. riadiace

- ♦ centrálna databáza tradičnej ľudovej kultúry,
- ♦ informačný systém tradičnej ľudovej kultúry,
- ♦ monitorovanie a hodnotiace procesy,

5.4. metodické

- ♦ jednotná terminológia v oblasti tradičnej ľudovej kultúry,
- ♦ metodické odporúčania pre obce, vyššie územné celky, mimovládne organizácie, neformálne zoskupenia a pre miestnych lídrov v oblasti tradičnej ľudovej kultúry,
- ♦ iniciačné a motivačné stimuly pre subjekty nezávislé na ústredných orgánoch štátnej správy k aktivitám naplňujúcim ustanovenia koncepcie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru a skvalitňovanie ich pôsobenia,

5.5. legislatívne

- ♦ priame - právne nástroje na zabezpečenie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru,
- ♦ nepriame - väzba problematiky tradičnej ľudovej kultúry na iné nepriamo súvisiace právne normy,

5.6. výchovné a vzdelávacie

- ♦ učebné osnovy,
- ♦ mimoškolské a iné záujmové aktivity,

5.7. spoločenské

- ♦ Národný zoznam majstrovských diel nehmotného kultúrneho dedičstva,
- ♦ oceňovanie organizácií i jednotlivcov, ktorí sa mimoriadnym spôsobom pričínili o zachovanie javov tradičnej ľudovej kultúry a ich odovzdávanie nasledujúcim generáciám,
- ♦ zdôrazňovanie tradičnej ľudovej kultúry ako zdroja kultúrnej rozmanitosti a identifikačného znaku národa v spoločenskej i politickej rovine.

6. Strategické úlohy

Pri stanovovaní úloh treba mať na zreteli hlavné ciele koncepcie. Strategickým prostriedkom na ich dosiahnutie je prepojenie laického, amatérskeho, osvetového, umeleckého a vedeckého prístupu k tradičnej ľudovej kultúre. Predpokladá to vytvorenie priestoru na aktívnu činnosť v oblasti dokumentácie, informatizácie, vydavateľskej činnosti a metodickej činnosti. V rokoch 2007 - 2013 je potrebné zamerať sa najmä na tieto činnosti a z nich vyplývajúce strategické úlohy:

6.1. Identifikácia a inventarizácia tradičnej ľudovej kultúry

Úloha znamená vytvorenie systému informácií, ktorý má poskytnúť prehľad o výskyte a stave živých alebo zachovaných artefaktov a prejavov tradičnej ľudovej kultúry vo všetkých regiónoch Slovenskej republiky. K realizácii tohto zámeru je potrebné vypracovať *Projekt identifikácie a inventarizácie tradičnej ľudovej kultúry*, na jeho podklade zhromaždiť údaje o vybraných kultúrnych javoch a prejavoch podľa jednotnej metodiky a postupne vytvárať prehľadnú databázu. Cieľom je nielen sprístupniť informácie o bohatom fonde živého kultúrneho dedičstva v jednotlivých regiónoch Slovenska, ale inventarizácia by mala slúžiť aj ako relevantný základ pre vypracovanie návrhu ďalších podporných aktivít súvisiacich s ochranou tradičnej ľudovej kultúry.

6.2. Dokumentácia a archivácia tradičnej ľudovej kultúry

Dokumentácia a archivácia modernými technológiami je podmienkou uchovávanía a záchranu kultúrneho dedičstva. Základnou úlohou je vytvorenie lepších odborných, technických a ekonomických podmienok na systematickú dokumentáciu tradičnej ľudovej kultúry v jej prirodzenom prostredí so zvláštnym zreteľom na zanikajúce prejavy. K tomu je potrebné pripraviť *Projekt dokumentácie tradičnej ľudovej kultúry*, určený predovšetkým pre neštátne záujmové skupiny, združenia, jednotlivcov a pod. a poskytnúť primeranou formou finančné prostriedky na postupnú a dlhodobú realizáciu. Hľadať možnosti otvoreného systému zberu a zverejňovania údajov. Súbežne je potrebné vytvoriť lepšie ekonomické podmienky v múzeách, vysokých školách, akademických ústavoch a ďalších pracoviskách etnografického zamerania pre systematické

výskumy, dokumentáciu a doplňovanie zbierkových fondov. Výsledkom tejto úlohy má byť aj jednotný súbor dátových údajov na dokumentovanie a spracovávanie tradičnej ľudovej kultúry v rôznych dátových skladoch.

6.3. Centrálna databáza

Zámerom je sprístupnenie informácií o existujúcich dokumentačných fondoch a nositeľoch tradičnej ľudovej kultúry v Slovenskej republike. Existuje celý rad inštitúcií (múzeá, knižnice, ústavy Slovenskej akadémie vied, pracoviská vysokých škôl, Národné osvetové centrum, Slovenský filmový ústav, archívy Slovenskej televízie a Slovenského rozhlasu a i.), ale aj súkromných zberateľov, ktorí sa doposiaľ zaoberali sústreďovaním dokumentov v uvedenej oblasti, no nie sú k dispozícii súhrnné a prehľadné informácie o ich existencii a obsahu. Cieľom je vytvoriť centrálnu databázu, ktorá bude slúžiť na spracovanie zásad ochrany a sprístupnenia pre vedecké, vzdelávacie a iné účely vo verejnom záujme, ale tiež ako dôležitý informačný zdroj pre verejnosť. K tomu je potrebné pripraviť samostatný *Projekt centrálnej databázy dokumentov o tradičnej ľudovej kultúre Slovenska* a vykonať inventarizáciu dostupných materiálov v archívoch na účely databázy.

6.4. Uchovávanie tradičnej ľudovej kultúry

Cieľom tejto úlohy je nájsť mechanizmy podpory, aby sa hodnotné prejavy a osobitne zanikajúce prejavy tradičnej ľudovej kultúry uchovali v pôvodnom prostredí - v živej alebo múzejnej podobe prostredníctvom dobrovoľných centier tradičnej ľudovej kultúry. Ide o dlhodobú starostlivosť, ktorej by mala predchádzať odborné spracovaná koncepcia na základe poznania celkového súčasného stavu (kapitoly 6.1. Identifikácia a inventarizácia a 6.3. Centrálna databáza) a vytvorenia metodického piliera (kapitola 6.7. Metodické pôsobenie).

6.5. Výchova a vzdelávanie

Vo výchovno-vzdelávacom procese je potrebné podporovať a skvalitňovať doterajšie formy využívania vybraných prejavov tradičnej ľudovej kultúry v sieti základných a stredných škôl. Osobitne dôležité je však zvýšiť podporu výučby v základných umeleckých školách, ktoré nemajú dostatok kvalifikovaných pracovníkov. V školskom systéme je potrebné zvýšiť dôraz na regionálne vzdelávanie a na osvojovanie si hodnôt tradičnej ľudovej kultúry v celonárodnom rozmere ako súčasť vlastivednej výchovy. Zároveň uvedenú problematiku hlbšie využívať pri multikultúrnej výchove k porozumeniu kultúrnych rozdielov a pri výchove k tolerancii, proti rasizmu a xenofóbii. K tomu je potrebné podporiť doplnenie a publikovanie učebných textov a populárno-vedeckých publikácií, obrazových a zvukových pomôcok pre školskú i mimoškolskú výchovu a vzdelávanie, ktoré by obsiahli slovenské reálie, reálie menšín na Slovensku a vybrané prejavy tradičnej kultúry európskych i mimoeurópskych národov, pravidelne vypracovávať obsahové okruhy pre mimoškolské formy vzdelávania a Infovek a vyhľadávať ďalšie atraktívne formy kontaktov s tradičnou ľudovou kultúrou.

6.6. Šírenie informácií

Pre účinné využitie tradičnej ľudovej kultúry na zachovanie kultúrnej identity treba jej dokumentované podoby využívať na informovanie verejnosti tak, aby sa uplatnili formy čo najprístupnejšie súčasnému spôsobu života. Je dôležité, aby výstupy mali takú popularizačnú formu, ktorá bude oslovovať cieľové skupiny, pre ktoré sú určené. To predpokladá vypracovanie *Stratégie sprístupňovania tradičnej ľudovej kultúry*, súčasťou ktorej budú všetky hlavné formy sprístupňovania archaických i súčasných podôb tradičnej ľudovej kultúry, t.j. elektronická cesta, vydavateľská a propagačná činnosť, živé i mediálne formy jej predvádzania.

6.6.1. Elektronická cesta

Údaje o tradičnej ľudovej kultúre, uložené v jednotlivých dátových skladoch, treba prepojiť informačným systémom, ktorý zaručí nielen ich dôslednú evidenciu, ale prostredníctvom centrálného informačného uzla vytvorí aj elektronickú cestu k verejnosti - ku všetkým jej vekovým i odborným kategóriám. Centrálny informačný uzol musí vo vstupnej časti vychádzať z dokumentácie (kapitola 6.2.) a z centrálnej databázy (kapitola 6.3.) a vo výstupnej časti musí byť napojiteľný na informačné systémy národných kultúrnych inštitúcií.

6.6.2. Vydavateľská a prezentačná činnosť

Pri tvorbe *Projektu vydavateľskej činnosti* treba zohľadňovať potreby i záujem verejnosti a možnosti odborných inštitúcií a ich jednotlivých pracovníkov. Hľadať také formy publikačnej činnosti, ktoré budú primerane atraktívnymi prostriedkami prinášať informácie o tradičnej ľudovej kultúre. Treba tiež využívať moderné informačné prostriedky, podporovať tvorbu multimediálnych programov a vydávanie multimediálnych nosičov. Je tiež potrebné vytvoriť evidenciu a archív všetkých vydávaných materiálov (publikácie, zvukové i obrazové nosiče a pod.).

6.6.3. Druhá existencia folklórnych tradícií - folklorizmus

Druhú existenciu folklórnych tradícií, t.j. jej zachované živé podoby, je potrebné naďalej podporovať prostredníctvom siete osvetových zariadení a múzeí v prírode. V oveľa väčšej miere sa však treba zamerať na vytvorenie a využívanie metodických a finančných nástrojov na jej skvalitnenie a podporu. Vytvorenie databázy podujatí, nositeľov a podporovateľov živých foriem folklórnych tradícií a pravidelná analytická činnosť budú tvoriť základné východiská pre takúto podporu. Oceňovaním prejavov organizácií i jednotlivcov, ktorí sa mimoriadnym spôsobom pričínili o zachovanie tradičnej ľudovej

kultúry a ich odovzdávanie nasledujúcim generáciám treba naďalej propagovať a vyzdvihovať tieto aktivity.

6.6.4. Mediálna podpora a propagačná činnosť

V Slovenskom rozhlase a v Slovenskej televízii treba, oproti súčasnému stavu, v oveľa väčšej miere vytvárať a vysielat' dokumentárne programy o tradičnej ľudovej kultúre, o jej nositeľoch a popularizátoroch, s využitím materiálov obsiahnutých v archívnych fondoch. Rozsiahle fondy týchto médií je potrebné zaradiť do centrálnej databázy (kapitola 6.3.) a informačného systému (kapitola 6.6.1.). Ostatné masovokomunikačné prostriedky by v spolupráci s odbornými pracoviskami mali prinášať pragmatické informácie o tradičnej ľudovej kultúre vo väčšom rozsahu, ako doteraz.

6.7. Metodické pôsobenie

Metodické pôsobenie, ako dôležitý prostriedok starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru, treba uplatňovať v školskej i mimoškolskej výchove, v styku s miestnou kultúrou, predovšetkým pre zachovanie kultúrnej identity na úrovni regiónov a obcí, ale v oveľa väčšej miere ako doteraz aj pri kontaktoch s kolektívami a jednotlivcami, nositeľmi a propagátormi druhej existencie folklórnych tradícií. Dôležitým predpokladom pre úspešné metodické pôsobenie je vytvorenie a využívanie jednotnej terminológie. Prostriedkom metodického pôsobenia majú byť koncepcné materiály zamerané na tvorbu identifikácie a inventarizácie (kapitola 6.1.), dokumentácie a archivácie (kapitola 6.2.), centrálnej databázy (kapitola 6.3.), vydávanie distribúciu metodických odporúčaní pre obce, vyššie územné celky, mimovládne organizácie, zariadenia podporujúce mimoškolskú výchovu a iné neformálne zoskupenia. Významnou časťou metodického pôsobenia bude vytváranie poradenskej činnosti zameranej na finančnú podporu aktivít z rôznych zdrojov, osobitne zo štrukturálnych fondov Európskej únie.

6.8. Zavedenie Národného zoznamu majstrovských diel nehmotného kultúrneho dedičstva

Vytváranie *Národného zoznamu majstrovských diel nehmotného kultúrneho dedičstva* predstavuje základný stupeň tvorby *Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva*. Je vysokým spoločenským ocenením a zároveň nástrojom na prehĺbenie vedomia verejnosti o hodnotách majstrovských diel nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska a o potrebe ich ochrany a revitalizácie. Súčasťou, resp. prílohou *Národného zoznamu* má byť aj súpis diel nehmotného kultúrneho dedičstva, ktorý vznikne na základe identifikácie a bude priamym výsledkom inventarizácie tradičnej ľudovej kultúry (kapitola 6.1.). V tejto súvislosti je potrebné zriadiť národný orgán zložený z umelcov, vedeckých, tvorivých, pedagogických a ďalších pracovníkov, pôsobiach na celoštátnej, regionálnej a miestnej úrovni, ktorý bude rozhodovať o zaradení diel do zoznamu.

6.9. Medzinárodná spolupráca

V jednotlivých štátoch stredoeurópskeho priestoru sú podmienky na ochranu tradičnej ľudovej kultúry porovnateľné, medzinárodná spolupráca preto môže priniesť významné výsledky. V rokoch 2007 - 2013 sa bude zameriavať na výmenu informácií a skúseností, spoločné iniciatívy a vytváranie spoločných mechanizmov na šírenie informácií o tradičnej kultúre, vrátane informácií o majstrovských dielach nehmotného kultúrneho dedičstva v celosvetovom meradle. Konkrétne pôjde o podporu programov, projektov a aktivít realizovaných na medzinárodnej úrovni, zameraných na ochranu tradičnej ľudovej kultúry, poskytovanie štúdií, týkajúcich sa rozličných aspektov ochrany, študijné pobyty expertov a praktikov a výmenu know-how.

6.10. Legislatíva

V legislatívnej oblasti treba vychádzať z analýzy právnej ochrany tradičnej ľudovej kultúry prostredníctvom legislatívnych noriem, z postavenia relevantných kultúrnych inštitúcií a nositeľov tejto kultúry. V prípade potreby navrhnuť priame právne nástroje, prípadne aktualizáciu súčasných právnych noriem. Súčasne treba sledovať vývoj v legislatívnej oblasti a uplatňovať nepriame požiadavky na zabezpečenie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru pri tvorbe iných právnych noriem, napr. financovanie, zdaňovanie, poskytovanie informácií a pod. Osobitne sa treba zaoberať problematikou verejnoprospešných kultúrnych inštitúcií a otázkou autorských práv.

6.11. Finančné a organizačné zabezpečenie

Financovanie doterajších i nových foriem starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru a nových technológií jej dokumentovania a zverejňovania treba zabezpečiť na viacerých úrovniach priamymi i nepriamymi nástrojmi. Treba vytvoriť zdroje na financovanie vlastných aktivít Ministerstva kultúry SR na národnej a medzinárodnej úrovni. Predovšetkým ide o financovanie realizácie úloh vyplývajúcich z tejto koncepcie, ale aj o financovanie ďalších konkrétnych úloh, napr. vyhlasovanie majstrovských diel nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky, príprava nominačných projektov na zapisovanie do svetového zoznamu, podpora medzinárodnej prezentácie na vybraných podujatiach, medzinárodné výmenné pobyty odborníkov, zabezpečenie ďalšej medzinárodnej spolupráce. Dôležitou úlohou je financovanie národných kultúrnych a vedeckých inštitúcií pôsobiach na ochranu tradičnej ľudovej kultúry. Významným nástrojom má byť financovanie neziskových a iných organizácií na základe zmluvy s Ministerstvom kultúry SR o vykonávaní konkrétnych úloh v oblasti starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru. V grantovom systéme Ministerstva kultúry Slovenskej republiky treba vytvoriť osobitný program, resp. podprogram na podporu projektov pre oblasť tradičnej ľudovej kultúry so špecifickými kritériami pre poskytovanie finančnej podpory a s osobitnou

komisiou. Na regionálnej a miestnej úrovni je potrebné zabezpečiť dotácie z rozpočtov vyšších územných celkov najmä na financovanie regionálnych kultúrnych inštitúcií, ktoré sa podieľajú na starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru. V regionálnych grantových systémoch treba vytvoriť predpoklady na podporu projektov podieľajúcich sa na starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru. Na miestnej úrovni zabezpečiť financovanie obecných kultúrnych inštitúcií, podujatí a aktivít a podporovať projekty na území obce. Pri využívaní finančných prostriedkov zo zdrojov Európskej únie sa treba zamerať na možnosti podpory komplexných projektov dokumentácie prejavov tradičnej ľudovej kultúry ako súčasť nehmotného kultúrneho dedičstva v rámci Operačného programu Informatizácia spoločnosti. V tomto kontexte sa dokumentačné centrá a iné dátové sklady vnímajú ako pamäťové a fondové inštitúcie. Ďalšie možnosti súvisia s financovaním aktivít zameraných na vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov a s financovaním projektov v rámci cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce. Potrebné je však realizovať vzdelávanie v tejto oblasti, zvyšovať odborné a administratívne kapacity, ktoré budú schopné pripravovať projekty, zabezpečovať ich riadenie a zároveň zabezpečovať potrebnú koordináciu pre dosahovanie celkových cieľov v oblasti tradičnej ľudovej kultúry na národnej, regionálnej a miestnej úrovni. Starostlivosť o tradičnú ľudovú kultúru treba podporovať aj nepriamymi finančnými stimulmi, akými sú poskytovanie 2% z dane z príjmov fyzických a právnických osôb, sponzorské príspevky a pod. Realizácia koncepcie bude organizačne zabezpečená prostredníctvom špecializovaných pracovných skupín, ktoré budú pracovať na jednotlivých úlohách vyplývajúcich z koncepcie.

7. Monitoring a hodnotenie

Podmienky na realizáciu navrhnutých strategických úloh a pravidelné monitorovanie ich plnenia zabezpečí Ministerstvo kultúry SR. Pribežnú hodnotiacu správu o realizácii koncepcie podľa jej jednotlivých kapitol vypracuje Ministerstvo kultúry SR.

Vymedzenie pojmov⁴⁾

Na účely tejto koncepcie sa pod jednotlivými pojmami rozumie:

Kultúrne dedičstvo

Kultúrne dedičstvo Slovenskej republiky je nenahraditeľným bohatstvom štátu a jeho občanov, je dokladom vývoja spoločnosti, filozofie, náboženstva, vedy, techniky, umenia, dokumentom vzdelanostnej a kultúrnej úrovne slovenského národa, iných národov, národnostných menšín, etnických skupín a jednotlivcov, ktorí žijú alebo v minulosti žili na území Slovenska.⁵⁾

Kultúrna rozmanitosť

Predstavuje rôzne podoby kultúry, ktoré vznikajú v čase a priestore. Kultúrna rozmanitosť sa prejavuje v originalnosti a mnohorakosti identít, ako aj v kultúrnych prejavoch národov a spoločností predstavujúcich ľudstvo.⁶⁾

Miestna a regionálna kultúra

Súhrn hmotných a nehmotných produktov ľudskej činnosti, ktoré sa viažu na konkrétnu obec alebo región. Miestna a regionálna kultúra zahŕňa v sebe lokálne a regionálne hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo, ako aj živé kultúrne prejavy fungujúce v každodennom živote, pri sviatkoch a slávnostiach. Pod miestnou a regionálnou kultúrou možno rozumieť napríklad kultúrne pamiatky a pamätihodnosti, tradičné produkty a zamestnania (napr. chov oviec), umelecké produkty, remeslá a zručnosti, tradičné kulinárske špeciality, tradičný historický alebo ľudový odev, zvláštnosti miestneho a regionálneho jazyka či jazykov (nárečie, viacjazyčnosť a vzájomné ovplyvňovanie jazykov), historické udalosti a významné osobnosti, tradičné hudobné, spevné, tanečné a dramatické prejavy, tradičné slávnosti, ceremónie a obrady. Živá miestna a regionálna kultúra spravidla nadväzuje na miestne a regionálne kultúrne tradície a pokladá ich za dôležitú súčasť historickej pamäte i za zdroj kultúrnej identity obce alebo regiónu.

Nehmotné kultúrne dedičstvo

Nehmotné kultúrne dedičstvo znamená znalosti, praktiky, postupy, stvárnenia, prejavy, poznatky, schopnosti, ako aj nástroje, predmety, artefakty a s nimi spojené kultúrne miesta, ktoré spoločenstvá, skupiny a v niektorých prípadoch jednotlivci pokladajú za súčasť svojho kultúrneho dedičstva. Toto nehmotné kultúrne dedičstvo si spoločenstvá a skupiny odovzdávajú z generácie na generáciu a sústavne ho znova vytvárajú ako reakciu na okolité prostredie, interakciu s prírodou a svojou históriou, pričom im poskytuje pocit identity a kontinuity, podporujúc tak úctu ku kultúrnej rozmanitosti a ľudskej tvorivosti.⁷⁾

Tradičná ľudová kultúra

Súhrn hmotných a nehmotných produktov ľudskej činnosti, vytvorených v tradičných spoločnostiach a zviazaných so sociálnymi vrstvami, nazývanými ľud (na Slovensku najmä roľníci, remeselníci, robotníci a ďalšie nepriviligované sociálne vrstvy). Prenášala sa z generácie na generáciu ústnym podaním, napodobňovaním a v podstate menšej miere písomnou formou. Tradičná ľudová kultúra ako ucelený a živý systém zanikala postupne s modernizáciou spoločnosti, avšak viaceré jej javy sa stali zdrojom kultúrnej a spoločenskej identity a uchovávajú sa ako prejavy lokálneho, regionálneho alebo národného kultúrneho dedičstva.

Tradičná hmotná kultúra

Súbor materiálnych artefaktov zdedených alebo prebraných od predchádzajúcich generácií. Pod hmotnými javmi tradičnej ľudskej kultúry sa rozumie napríklad ľudové staviteľstvo, domáce a remeselné výrobky, produkcia potravín a strava, odev, výtvarné umenie a ďalšie, ako aj technické zariadenia a zaznamenané technologické postupy s nimi spojené.

Tradičná nehmotná kultúra

Jadrom tradičnej nehmotnej kultúry sú oblasti duchovnej a umeleckej kultúry, ktoré sa prelínajú a dopĺňajú nehmotnými aspektmi materiálnej kultúry. K nehmotným javom patria ústne tradície a prejavy vrátane jazyka (ľudová slovesnosť, nárečia), interpretačné umenie (ľudová hudba, piesne, tance, hry), spoločenské praktiky, zvyky, rituály a slávnostné udalosti, poznatky a obyčaje súvisiace s prírodou a vesmírom, domácka výroba a tradičné remeslo a ďalšie.⁸⁾

Folklórne tradície

Súčasťou nehmotného kultúrneho dedičstva sú folklórne tradície. Sú to kultúrne javy, ktoré sú vo vedomí lokálneho, regionálneho spoločenstva alebo aj celej spoločnosti pokladané za ústne, herné, dramatické, spevné, tanečné a hudobné prejavy tradičnej ľudskej kultúry. Uchovávajú sa v lokálnych spoločenstvách. Šíria sa prirodzenou formou medziľudskou komunikáciou, ale aj v sekundárnej podobe prostredníctvom masmédií a folklórnych kolektívov (folklorizmus).⁹⁾

Ochrana

Ochrana znamená opatrenia zamerané na zabezpečenie životnosti kultúrneho dedičstva, vrátane klasifikácie, dokumentácie, výskumu, záchrany, ochrany, propagácie, zveľaďovania, odovzdávania, a to najmä formou oficiálneho a neoficiálneho vzdelávania, ako aj revitalizácie rozličných aspektov takéhoto dedičstva.¹⁰⁾

Databáza

Databáza je súbor zozbieraných údajov, ktorý je organizovaný tak, aby jeho obsah mohol byť jednoducho dostupný, spracovávaný a aktualizovaný.

Dátový sklad

Súbor zjednotených, predmetovo orientovaných databáz navrhnutých za účelom poskytovať informácie. Obsahuje integrované dáta, získané z interných a externých zdrojov dát. Okrem týchto obsahuje aj metadáta (dáta o dátach).

Prehľad strategických úloh a odporúčaní subjektom podieľajúcim sa na realizácii strategických úloh

6.1. Identifikácia a inventarizácia tradičnej ľudovej kultúry

- ♦ Projekt identifikácie a inventarizácie tradičnej ľudovej kultúry

odporúčanie vyšším územným celkom a obciam :

podporovať organizácie a jednotlivcov na regionálnej a miestnej úrovni v prácach na identifikácii a inventarizácii; čiastkové výsledky využívať na prijatie opatrení na území v ich pôsobnosti.

6.2. Dokumentácia a archivácia tradičnej ľudovej kultúry

- ♦ Projekt dokumentácie tradičnej ľudovej kultúry

odporúčanie vyšším územným celkom a obciam:

poveriť organizácie zamerané na oblasť tradičnej ľudovej kultúry spoluprácou na vytvorení jednotnej koncepcie dokumentácie a jej realizácii;

odporúčanie múzeám, osvetovým strediskám, pracoviskám vysokých škôl, ústavom Slovenskej akadémie vied, verejnoprávnym médiám a etnograficky zameraným pracoviskám:

- ♦ podieľať sa na vytváraní jednotnej dokumentácie.

6.3. Centrálna databáza

- ♦ Projekt centrálnej databázy dokumentov o tradičnej ľudovej kultúre Slovenska
- ♦ spracovávať inventarizáciu dostupných materiálov v archívoch pre účely databázy
- ♦ budovať centrálnu databázu

odporúčanie zriaďovateľom múzeí, osvetových stredísk, pracoviskám vysokých škôl, ústavom Slovenskej akadémie vied, verejnoprávnym médiám, knižniciam a etnograficky zameraným pracoviskám:

spolupracovať na inventarizácii dostupných materiálov vo vlastných archívoch s cieľom vytvoriť centrálnu databázu.

6.4. Uchovávanie tradičnej ľudovej kultúry

- ♦ Projekt centier tradičnej ľudovej kultúry

odporúčanie vyšším územným celkom a obciam:

zriaďovať centrá tradičnej ľudovej kultúry, ktoré budú dokumentovať a ochraňovať najmä jej zanikajúce prejavy.

6.5. Výchova a vzdelávanie

- ♦ vytvoriť Medzirezortnú komisiu expertov pre učebné osnovy na posúdenie, prípadné doplnenie učebných osnov pre základné školy a iniciovanie vytvárania obsahových okruhov pre mimoškolskú výchovu
- ♦ výsledky práce Medzirezortnej komisie expertov pre učebné osnovy aplikovať do školskej a mimoškolskej výchovy

odporúčanie vyšším územným celkom a obciam:

podporovať najmä mimoškolské formy výchovy na šírenie praktických informácií o tradičnej ľudovej kultúre a využívať čiastkové i konečné výsledky práce medzirezortnej komisie na prijatie opatrení na území v ich pôsobnosti.

6.6. Šírenie informácií

- ♦ Stratégia sprístupňovania tradičnej ľudovej kultúry
- ♦ Projekt Od dátových skladov k verejnosti - elektronická cesta informácií o tradičnej ľudovej kultúre
- ♦ Projekt vydavateľskej činnosti pre oblasť tradičnej ľudovej kultúry do roku 2013 v spolupráci s vedeckými a ďalšími odbornými pracoviskami
- ♦ Projekt starostlivosti o živé formy folklórnych tradícií v nadväznosti na úlohy v oblasti miestnej a regionálnej kultúry
- ♦ Projekt sprístupňovania informácií o tradičnej ľudovej kultúre prostredníctvom verejnoprávných médií

odporúčanie národným kultúrnym inštitúciám, pracoviskám vysokých škôl, ústavom Slovenskej akadémie vied, verejnoprávnym médiám, knižniciam a etnograficky zameraným pracoviskám:

podieľať sa na vypracovaní Stratégie sprístupňovania tradičnej ľudovej kultúry;

odporúčanie národným kultúrnym inštitúciám, vyšším územným celkom a obciam, pracoviskám vysokých škôl, ústavom Slovenskej akadémie vied, verejnoprávnym médiám, knižniciam, múzeám, osvetovým strediskám a organizáciám pôsobiacim na rozvoj miestnej a regionálnej kultúry:

sprístupňovať tradičnú ľudovú kultúru v súlade so schválenou stratégiou.

6.7. Metodické pôsobenie

- ♦ spracovať terminologický slovník pre potreby pripravovaných projektov
- ♦ Projekt vydávania metodických materiálov pre oblasť starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru do roku 2013
- ♦ zabezpečiť poradenstvo zamerané na financovanie aktivít súvisiacich so starostlivosťou o tradičnú ľudovú kultúru

odporúčanie národným kultúrnym inštitúciám, vyšším územným celkom a obciam, múzeám, osvetovým strediskám a organizáciám pôsobiacim na oblasť starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru a na rozvoj miestnej a regionálnej kultúry:

využívať metodické materiály na starostlivosť o tradičnú ľudovú kultúru a na zachovanie kultúrnej identity na viacerých úrovniach,

6.8. Zavedenie Národného zoznamu majstrovských diel nehmotného kultúrneho dedičstva

- ♦ Projekt Národného zoznamu majstrovských diel nehmotného kultúrneho dedičstva
- ♦ v pravidelných intervaloch vyhlasovať majstrovské diela nehmotného kultúrneho dedičstva prostredníctvom prestížnej spoločenskej akcie

6.9. Medzinárodná spolupráca

- ♦ Nadviazať kontakty s inštitúciami a jednotlivcami v zahraničí, ktoré sa zaoberajú problematikou starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru a vypracovať projekt medzinárodnej spolupráce v tejto oblasti
- ♦ realizovať plán medzinárodnej spolupráce v zmysle schváleného projektu

odporúčanie odborným pracoviskám pôsobiacim v oblasti starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru na rôznych úrovniach a profesionálnym i amatérskym umeleckým telesám:

spolupracovať na realizácii schváleného projektu medzinárodnej spolupráce.

6.10. Legislatíva

- ♦ Analyzovať súčasný právny stav a v prípade potreby vypracovať návrh na aktualizáciu súčasných právnych noriem, príp. zákon o ochrane niektorých prejavov tradičnej ľudovej kultúry
- ♦ sledovať vývoj v legislatívnej oblasti a uplatňovať požiadavky na zabezpečenie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru pri tvorbe iných právnych noriem

6.11. Finančné a organizačné zabezpečenie

- ♦ V rámci rezortu kultúry zabezpečiť financovanie úloh vyplývajúcich z tejto koncepcie v roku 2007
- ♦ vypracovať návrh na komplexné organizačné a finančné zabezpečenie plnenia úloh vyplývajúcich z predmetnej koncepcie

Poznámky

- ¹⁾ Odporúčanie bolo prijaté dňa 15. novembra 1989 na 25. zasadnutí Generálnej konferencie UNESCO v Paríži. Návrh opatrení na realizáciu *Odporúčania na ochranu tradičnej kultúry a folklóru* bol schválený uznesením vlády SR č. 448/2000 zo 14. 6. 2000.
- ²⁾ Dohovor bol prijatý dňa 17. októbra 2003 na 32. zasadnutí Generálnej konferencie UNESCO v Paríži. *Dohovor o ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva* Slovenská republika ratifikovala 24. apríla 2006 s nadobudnutím platnosti pre Slovenskú republiku 24. júna 2006.
- ³⁾ Dohovor bol prijatý dňa 20. októbra 2005 na 33. zasadnutí Generálnej konferencie UNESCO v Paríži. *Dohovor o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov* Slovenská republika ratifikovala 18. decembra 2006 s nadobudnutím platnosti pre Slovenskú republiku 18. marca 2007.
- ⁴⁾ Pojmy sú zoradené od významovo najširších.
- ⁵⁾ Zbierka zákonov Slovenskej republiky č. 91/2001, čiastka 39 z 20. marca 2001, Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva, čl. 1. Deklarácie NR SR o ochrane kultúrneho dedičstva (č. 91/2001 Z. z.)
- ⁶⁾ Definícia vytvorená podľa Dohovoru o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov, UNESCO, Paríž 17.10.2003.
- ⁷⁾ Dohovor na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva, UNESCO, Paríž 17.10.2003.
- ⁸⁾ Definícia vytvorená podľa Dohovoru na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva, UNESCO, Paríž 17.10.2003.
- ⁹⁾ Pozri tiež heslo Folklór, Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska. Bratislava: VEDA, 1995.
- ¹⁰⁾ Definícia vytvorená podľa Dohovoru na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva, UNESCO, Paríž 17.10.2003.

Zdroj: Konceptia starostlivosti o TLK, brožúra NOC